

**“РОСІЙСЬКИЙ ФАКТОР”
У ВЗАЄМВІДНОСИНАХ США – КНР**

На початку ХХІ ст. США знаходяться на важливому перехресті. На сьогодні вони є першою державою світу. Фактори, завдяки існуванню яких складається сукупна могутність США – економічний потенціал, динамізм економічного розвитку, стабільна демократична політична система, потужний військовий потенціал, зберігатимуть свою дієву роль і в подальшому розвитку міжнародних систем різного рівня. США за своєю економічною могутністю перевершують найближчого переслідувача більш ніж в два рази (американський Валовий національний продукт (ВНП) – 8,3 трлн. доларів, а ВНП Японії – близько 4 трлн. дол.). За наявністю ж зовнішньополітичного потенціалу (ЗПП – ресурс, який витрачається країною на зовнішню політику) США перевершує Японію, яка за цим показником теж займає друге місце, у п'ять разів: американський ЗПП на рубежі ХХ-ХХІ ст. становив 300 млрд. доларів, без врахування сфери витрат на “міжнародне економічне співробітництво” [1, с. 73, 75]. Інші складові могутності США, породжені розпадом СРСР та закінченням “холодної війни”, а також відсутність на сучасному етапі рівнозначного конкурента і претендента на роль провідної, насамперед у військовій сфері, держави світу, можливо виявляться не таким довготривалими, як вищезазначені фактори. Це актуалізує дослідження дієвих факторів впливу щодо структурування зовнішньополітичного курсу США як на глобальному, так і на регіональних рівнях. Відповідного до цього основними завданнями даної статті є: 1) проаналізувати детермінуючий вплив “російського фактору” щодо формування основних настанов зовнішньополітичного курсу США стосовно КНР; 2) окреслити існуючі фактори зближення та потенційні конфліктогенні чинники у взаємовідносинах між РФ та КНР; 3) з врахуванням ролі “російського фактору” спрогнозувати можливі межі співробітництва та конкуренції між США та КНР.

“Російський фактор” як складова комплексних досліджень вивчається вітчизняними науковцями С.О. Шергіним [2, 3], В. Величко [4], А. Вільським [5], Є.В. Марцун [6]; російськими науковцями А.М. Хазановим [7], Є.П. Бажановим [8]; американськими фахівцями Г. Кіссінджером [9], П. Бруксом [10], Р. Армітеджом [11], Ш.У. Гарнеттом [12], Т. Кароном [13], М. Манделбаумом [14], С. Коеном [15].

Серед пріоритетів регіональної політики США одне з визначальних місць належить Азійсько-Тихоокеанському регіону.

Характеризуючи основні виміри сучасного міжнародно-політичного процесу авторитетний політолог та державний діяч США Г. Кіссінджер підкреслив: “Центр тяжіння у міжнародних справах поступово зміщується з Атлантичного регіону, де він був розташований останні три століття по напрямку до Тихоокеанського регіону. Саме в Азії сьогодні розташовані країни, що найбільш динамічно розвиваються, і у їхньому розпорядженні з’являється все більше можливостей втілювати в життя власні уявлення про національні інтереси” [9].

Питома вага регіону підвищується і завдяки існуванню на його політичному просторі потенційного конкурента США на регіональній та глобальній міжнародній арені – Китайської Народної Республіки. Концептуальні розробки провідних американських політологів щодо ролі КНР в різномірних системах міжнародних відносин засвідчують, що Китай розглядається як найбільш реальний конкурент США. В аналітичній розвідці фахівців Університету Національної оборони й Інституту національних стратегічних досліджень США відзначалось: “Лише Китай має потенціал стати глобальною державою, а Росія і Індія залишатимуться впливовими на регіональних рівнях” [16, с. 41]. Американський дослідник П. Брукс, аналізуючи масштаб перспектив зростання Китаю, зазначає: “Стаючи все більш впевненим у своїх можливостях щодо політичного і економічного впливу, Пекін є центром тяжіння самих вибухонебезпечних актуальних питань міжнародної безпеки, включаючи Північну Корею, Іран і стабільність у Тайванській протоці” [10].

У цьому зв’язку, суттєвого значення набуває, з однієї сторони, потенційний вплив на формування основних вимірів зовнішньо-політичного курсу КНР з боку США, а з іншої, вплив на характер американсько-китайських відносин дієвих зовнішніх факторів. Структурні особливості взаємовідносин між США та КНР визначають, що одним із факторів, який має формуючий вплив на формат взаємовідносин Пекін – Вашингтон є взаємодія між КНР та РФ. Відомий політичний діяч адміністрації Дж. Буша-молодшого. Р. Армітедж відзначав: “Ключові елементи зовнішньої політики республіканців зумовлені піднесенням двох великих держав – Китаю та Індії – і, у крайньому випадку в короткостроковій перспективі, занепадом ще однієї великої держави – Російської Федерації. При цьому необхідно справлятися з цими трьома тенденціями одночасно, так щоб забезпечити загальну стабільність і мир та, будемо сподіватися, процвітання всіх зацікавлених сторін” [11, с. 11].

Для США російсько-китайське зближення є характерною і багато в чому визначальною рисою дипломатичної взаємодії в Азії. Динаміка

розвитку російсько-китайських відносин засвідчує, що характер взаємодії між ними поступово еволюціонує в бік стратегічного партнерства, особливо з питань, що стосуються врегулювання територіальних проблем. Офіційна позиція сторін була скоординована в спільній Московській заяві голови КНР Цзян Цземіня і президента РФ В. Путіна 16 липня 2001 р. Керівники держав зазначили: “Державна незалежність, суверенітет і територіальна цілісність є найважливішими елементами міжнародного права, фундаментальними принципами, які регулюють міжнародні відносини” [17, с. 14]. Голова КНР та президент РФ підкреслили, що “Росія і Китай рішуче підтримують політику і дії один одного в питаннях захисту державної єдності й територіальної цілісності” [17, с. 14].

У договірній двосторонній базі принципи підходів до врегулювання територіальних проблем, були закріплені і ст. 4-5 Договору про добросусідство, дружбу і співробітництво між Російською Федерацією і Китайською Народною Республікою від 16 липня 2001 р. [18, с. 7].

Однотипними є підходи Москви та Пекіна щодо моделі розбудови глобального світоустрою. Директор Інституту Східної Європи, Росії та Центральної Азії АН КНР Лі Цзинцзе вважає, що тенденції сучасного політичного розвитку забезпечили основу для довготривалого стратегічного партнерства між Росією та Китаєм. На його думку: “Захід, яким керують США, розглядає Росію як потенційну загрозу, намагаючись стримати її розширенням НАТО. В Азії “потенційна загроза” – Китай, на його стримування націлено підсилення американсько-японського союзу. Визначається це чи ні, але подібні “кліщі” ставлять Китай і Росію у схожу стратегічну ситуацію” [19, с. 589].

Підтримав його І.С. Іванов, який займав посаду керівника МЗС РФ на початку 2000-х рр. “Москва і Пекін єдині у своїй прихильності суворому дотриманню принципів і норм статуту ООН. Вони виступають за демократизацію міжнародних відносин, за утвердження багатопольярної моделі світового устрою, справедливо вважаючи, що тільки у межах багатосторонніх зусиль людство може домогтися розв’язання глобальних проблем, які стоять перед ним, справитися з новими викликами та загрозами. За нашим спільним переконанням, центральну координуючу роль у світопорядку XXI століття повинна відігравати Організація Об’єднаних Націй і її Рада Безпеки”, – підкреслв він [20, с. 12].

Формування американської стратегії щодо КНР виходить з того, що російсько-китайські відносини, для яких характерно зближення позицій з багатьох питань міжнародного життя, об’єктивно обмежені

потенційними суперечностями між інтересами сторін. Серед основних чинників, які на думку американських аналітиків є роз'єднувальними в середовищі відносин РФ – КНР називаються: дисбаланс, що утворився між активізацією політичних контактів і темпами просування в економічній сфері; взаємна недовіра і підозрілість, зокрема Росія занепокоєна неконтрольованою китайською економічною і демографічною експансією до Сибіру і Далекого Сходу; її також не задовольняє особлива позиція КНР на переговорах щодо вступу РФ до СОТ. Керівник Проекту з російсько-китайських відносин Фонду Карнегі за Міжнародний мир Ш.У. Гарнетт стверджує: “Те, що досягнуто Москвою і Пекіном на сьогоднішній день, є доброю основою для регулювання, але не ліквідування старих проблем” [12]. Він підкреслив реальну можливість реформатування відносин КНР – РФ внаслідок: “Прагнення Китаю стати світовою державою у всіх відношеннях, включаючи і військову сферу. Просування Китаю до цієї мети буде означати, що відбудеться доленосна зміна стратегічних ролей з Росією, тобто виникне ситуація, коли Росія все більше буде відігравати роль сторони, що зазнала утисків або бути навіть молодшим партнером більш сильного Китаю” [12]. Китай, зі своєї сторони, був стурбований щодо посилення прозахідних акцентів у російській зовнішній політиці, які були здійснені після підписання Договору 2001 р., і новим форматом співробітництва Росія – НАТО, нечіткою позицією російського керівництва відносно проникнення США в Центральну Азію і зміцнення їх позицій в регіоні. Своєрідне переміщення фокусу російської політики на США і прагнення РФ підвищити свою роль у створенні нового світопорядку є загрозою щодо згорання відносин з КНР до рівня регіональних. У редакційному коментарі журналу “The Wall Street Journal”, присвяченому аналізу налагодження на початку 2000-х рр. стратегічного діалогу РФ – КНР відзначалось: “Китай і Росія не є природними союзниками. Москва розцінює піднесення Китаю як загрозу своїм стратегічним інтересам у Середній Азії, а також демонструє занепокоєність щодо нарощування військової могутності Китаю. Китай, зі свого боку, стурбований російськими прикордонними претензіями і застарілим ядерним потенціалом Росії” [21].

Тенденції щодо зближення позицій між Москвою та Пекіном є для американських політико-академічних кіл свідченням того, що воно буде зберігатися і надалі. Обидві сторони будуть знаходити тактичні можливості щодо об'єднання з таких ключових питань, як обмеження санкцій ООН проти Іраку, поглиблення співробітництва з Іраном. Російсько-китайське партнерство в цих сферах здатне виступити суттєвим подразнюючим фактором, що впливатиме на політику США.

Американський фахівець Т. Карон відзначає: “Стратегічна ставка Китаю на іранський енергетичний сектор робить для нього неприйнятними всеохоплюючі санкції проти Ірану. Власні економічні зв’язки Росії з Тегераном дають їй аналогічний, хоча і не настільки критично важливий, спонукаючий мотив до уникнення санкцій. І хоча Росія і Китай відстоюють принципи системи нерозповсюдження ядерної зброї, в створенні загрози якій обвинувачується Іран, жодна з цих країн, на відміну від США, не розглядає Іран як серйозну стратегічну загрозу власним інтересам і впливу” [13]. Проте, зближення позицій Москви і Пекіна з цих питань, не сприймається Вашингтоном, як творення певного союзу, спрямованого на реальне обмеження перспектив американської політики в Азії. Це співробітництво формує зовнішньополітичний курс США щодо КНР на основі принципу розумної достатності: не переоцінювати, але і не недооцінювати його. Важливим для Вашингтону є те, щоб російсько-китайська взаємодія не вийшла за межі, коли вона зможе стати на заваді реалізації американських інтересів в азійському регіоні. Характер російсько-китайського співробітництва, на думку американського політолога М. Манделбаума, дозволяє сформулювати в схожому спектрі концептуальне підґрунтя політики США щодо РФ та КНР. “Після холодної війни для Сполучених Штатів залишились дві самі важливі держави – Росія і Китай. Причини їхньої важливості достатньо прості: їх розмір, економічний потенціал та їх військова могутність”, – підкреслив він [14, с. 80]. Уніфікація політики США на китайсько-російському напрямі, на його думку, зумовлена тим, що: “Росія дуже далека від західних норм в економіці і у відносинах з її південними сусідами; Китай також затьмарився у внутрішній і зовнішній політиці. Але, кожен рухається абсолютно необережно, що із західної точки зору потребує координації. Виконання цього складного і надто відповідального завдання, перед всім демократичним суспільством, і є – найважливішою метою зовнішньої політики Сполучених Штатів постбіполярного часу” [14, с. 95]. І саме на цьому напрямі, вважає М. Манделбаум, ефективною зовнішньополітичною стратегією США може бути “політика мовчазного стримання” [14, с. 93].

Чинником, значення якого на сучасному етапі має тенденцію до зростання дієвості в відносинах у трикутнику США – КНР – РФ є питання інтеграції російського Далекого Сходу і Центральної Азії до світової економіки. Воно має одне із вирішальних значень щодо набуття Росією стабільності в довгостроковому відношенні і стабільності регіону в цілому. У зв’язку з тим, що потреби Азійсько-Тихоокеанського регіону в поставках нафти будуть постійно

зростати, взаємозв'язок між інтересами США в регіоні і стабільністю російського Далекого Сходу, Сибіру і Центральної Азії буде все більш чітко вираженим. Споживання нафти країнами АТР у період 2000-2020 рр. зростатиме, за прогнозами фахівців на 9 % щорічно (загальне споживання нафти регіоном складає 27,8 % загальносвітового рівня) [22, с. 37, 42]. Стабільність цих субрегіонів, зважаючи на сучасну енергетичну складову регіональної економіки, матиме безпосередній вплив на забезпечення життєво важливих інтересів США в АТР та Перській затоці. Розширення обсягів видобутку нафти і шляхів її транспортування, нові регіональні і субрегіональні системи економічного співробітництва сприяють необхідності контрольованості цих процесів з боку “центросилових” держав регіону. Виходячи з цього, США будуть надавати суттєве значення ролі Росії в Азії, відносинам між РФ і КНР, а також впливу політичного та економічного розвитку російського Далекого Сходу, Сибіру та Центральної Азії на визначення майбутньої моделі азійських міждержавних взаємовідносин.

Аналіз визначальних тенденцій російсько-китайського співробітництва щодо формування зовнішнього курсу США відносно КНР дозволяє спрогнозувати, що стійкість двостороннім відносинам між Москвою та Пекіном забезпечуватимуть, головним чином, політичні зв'язки, зростаючі економічні контакти і продаж озброєння Росії до Китаю. Разом з тим, Росія і Китай, які мають дещо різні інтереси у взаємовідносинах із США цілком реально можуть зіткнутися з низкою проблем у двосторонніх відносинах. Динаміка внутрішнього розвитку держав засвідчує, що у середньостроковій перспективі може виявитись неефективність дій Росії щодо підтримки рівних партнерських відносин з Китаєм. Російський ВВП у 1999 р. становив 1,6 % загальносвітового, а у 2001 р. – 2,4 % [23, с. 68]. За цим показником Росія у 2001 р. знаходилась на рівні Пакистану, доля США відповідно становила – 21 %, а Західної Європи – 20 % [23, с. 68]. Згідно з прогнозом російського Інституту світової економіки та міжнародних відносин у 2015 р. доля РФ буде складати лише 3 % за умови збереження темпів економічного зростання на рівні 5-6 % [23, с. 68]. Військовий потенціал НАТО в 2015 р. у 4 рази перевищуватиме російський, Китай матиме абсолютну перевагу, а Японія матиме її у відношенні російського далекосхідного військового угруповання [23, с. 72]. Американський дослідник С. Коен, аналізуючи радикальні зміни у світовому балансі сил на рубежі ХХ-ХХІ ст., стверджує: “Вперше Росія, яка має значні запаси ядерної зброї опинилась у надзвичайно глибокій кризі, а її економічні,

соціальні, адміністративні і політичні структури – на різних стадіях розпаду. Загроза, що реально постає з боку Росії, давно перевищила ту, що існувала у відносно стабільну і зрозумілу епоху “холодної війни” [15, с. 176].

Китай на сьогодні демонструє стабільні й високі темпи нарощування економічного потенціалу. У 2001-2006 рр. середньорічні темпи зростання ВВП КНР становили 9,5-10 %. За темпами зростання зовнішньої торгівлі Китай був лідером у Східній Азії – близько 30 % річних [24, с. 88]. У цих умовах китаєзація російського Далекого Сходу і більш впевнена присутність КНР у Центральній Азії виступатимуть як виклик поглядам значної частини політико-академічної еліти Росії, які відстоюють тезу щодо розвитку стратегічного партнерства з Пекіном. Російський дослідник А.М.Хазанов, аналізуючи перспективи розвитку відносин в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, підкреслив: “Більш сильний Китай може зруйнувати стабільність в Азії, у крайньому випадку, з двох причин: Китай сам схильний впроваджувати гегемоністичну зовнішню політику, і зростаючий вплив Китаю може спровокувати нарощування військової могутності з боку Японії, що в свою чергу, викличе нову кризу стабільності в регіоні” [7]. Занепокоєність щодо зростання впливу КНР у Центрально-Азійському регіоні, який є геополітично важливим для РФ, висловив один з провідних російських сходознавців Є.П. Бажанов. Він стверджує: “КНР є однією із зовнішніх сил, що заповнюють вакуум, який утворився в Центральній Азії після розпаду СРСР” [8, с. 463].

Жодна із сторін, як РФ, так і КНР, за умови загострення двосторонніх відносин, не вбачатиме свої інтереси в поверненні до військової конфронтації. І тоді Росії або доведеться змиритися зі зростаючою роллю Китаю, погоджуючись зі статусом молодшого партнера (збереження ж сучасної динаміки внутрішнього розвитку держав стимулюватиме все більшу нерівнозначність цих відносин), або спробувати збалансувати свої відносини з КНР, використовуючи розвиток взаємодії з азійськими та іншими партнерами. Останнє і є тією перспективою, яку Росія прагне впроваджувати в життя на сучасному етапі, розширюючи спектр відносин з Японією.

Існує ще два вірогідних варіанти розвитку російсько-китайських відносин. Один з них передбачає, що сучасне партнерство РФ і КНР може перетворитися в своєрідний військово-політичний союз, спрямований проти США. Реалізація цього варіанту залежить від сприйняття Росією Китаю як старшого партнера. Саме це може призвести до зміни розстановки сил на світовій арені, спричиненої

спільними діями Росії та Китаю проти Заходу. Стимулюючими факторами цього можуть виступити прорахунки Вашингтона у взаємовідносинах і з Москвою, і з Пекіном, що в свою чергу, здатне зруйнувати тяжіння до прагматичних відносин, яке простежується у взаєминах Пекіна та Москви з Вашингтоном.

Реалізація наступного варіанту розвитку російсько-китайських відносин узалежнюється від можливості виникнення в Китаї проблем аналогічних тим, які призвели до розпаду СРСР. Відомий російський політик та науковець О. Арбатов, розглядаючи перспективи розвитку КНР, відзначив: “Китай – це наддержава ХХІ століття. Завадити цьому може тільки одне – внутрішній розкол, який може відбутися внаслідок швидкого економічного зростання та застарілої негнучкої політичної системи” [25]. Якщо Пекін допустить суттєве ослаблення центральної влади в країні, як реакцію на можливу політичну та економічну кризу, цим самим створить тиск на кордони Китаю. У результаті цього по всій дузі китайських кордонів, від російського Далекого Сходу до Афганістану, може виникнути кризова напруженість. За таких умов, основний тягар щодо врегулювання проблем буде покладений на регіональні держави, що в свою чергу, призведе до зближення між Москвою та Вашингтоном.

Всі названі варіанти можливого розвитку російсько-китайських відносин є дієвими щодо структурування зовнішньополітичного курсу США відносно КНР. Американською корпорацією RAND розроблена концепція політики щодо КНР, основною тезою якої є – “стримування плюс залученість”. Концепт “стримування плюс залученість” передбачає подальший розвиток військових і економічних зв’язків з Китаєм на базі взаємності, паралельно із критикою порушення прав людини в КНР, але без використання будь-яких санкцій. Одночасно пропонується низка заходів на випадок потенційного конфлікту з Китаєм, приводом до чого може бути конфліктний потенціал тайванської проблеми. Рекомендується не допускати прямого сприяння зростанню військової могутності Китаю та зміцнювати здатність союзників США протистояти “потенційній ворожості Китаю” [26].

Практична реалізація концепту “стримування плюс залученість” знайшла своє відображення в діяльності адміністрації Дж. Буша-молодшого. Представники республіканської адміністрації неодноразово підкреслювали важливість АТР для американських інтересів і відзначали, що США залишаються тихоокеанською державою [27, с. 15]. Помічник держсекретаря зі Східно-Азійських і Тихоокеанських справ Дж. Келлі відзначав, що АТР є надзвичайно важливим регіоном для стратегічних інтересів США, а військова присутність американських

сил дозволяє США відігравати ключову роль у регіоні та гарантувати безпеку азійським союзникам [27, с. 54].

Новою тональністю були позначені висловлювання високопосадовців військового відомства США на користь налагодження тісного військового співробітництва з КНР з метою запобігання глобальним загрозам, а також взаємний зондаж щодо поставок американського озброєння до Іраку [28, с. 362]. Зі свого боку, за декілька місяців до американського вторгнення до Іраку в 2003 р. лідер КНР Цзян Цземінь повідомив американського президента, що Китай не скористується правом вето в Раді Безпеки ООН [29, с. 263].

Перенесений з жовтня 2001 р. на лютий 2002 р. візит Дж. Буша-молодшого до КНР фактично підтвердив, що, незважаючи на існуючі розбіжності в підходах до розгляду проблематики міжнародного життя, сторони є “заручниками” один одного. Пояснюється це, з однієї сторони, динамічним зростанням обсягу американсько-китайської торгівлі, необхідністю Китаю в новітніх технологіях, отримуваних із США, а з іншої – прагненням США скоротити дефіцит у торгівлі з Китаєм, після того, як останній став членом СОТ. Дисбаланс у торгівлі між США та КНР пояснюється в підготовленій китайськими аналітиками так званій “Білій книзі щодо торгового балансу між Китаєм та США” дискримінаційною політикою експортного контролю США щодо КНР, яка “сковує американський експорт до Китаю і є головною перешкодою на шляху досягнення торгового балансу між двома країнами” [30]. У цілому ж, оцінюючи дипломатичні результати 2002 р. китайські аналітики констатували: “Китайсько-американські відносини в цілому поліпшилися, розвиваються як стратегічний діалог високого рівня і обміни візитами на різних рівнях, стали все більш позитивними” [31, с. 104].

Візити заступника голови КНР Ху Цзіньтао і голови КНР Цзян Цземіня до США протягом 2002 р. консолідували зв'язки двох країн.

Ілюстративним фактом щодо зростання економічних зв'язків сторін стало укладення напередодні візиту Цзян Цземіня до США американсько-китайських угод на суму 4,7 млрд. доларів США: п'яти значних проектів у нафтовій, хімічній, енергетичній та інших галузях [31, с. 120]. США зайняли друге місце серед торговельних партнерів КНР, поступившись лише Японії, у свою чергу Китай став четвертим за величиною торговим партнером США після Канади, Мексики і Японії [31, с. 105].

Візит Цзян Цземіня до США відбувся 22-25 жовтня 2002 р. За оцінками китайських політологів він став: “Значним дипломатичним

успіхом, зважаючи на складну і мінливу міжнародну ситуацію. Зустріч мала далекосяжне значення для покращення взаємопорозуміння і довіри між лідерами Китаю і Америки” [31, с. 118].

Обговорення ж двосторонніх проблем принесло низку визначальних рішень: по-перше, американський президент чітко структурував позицію США щодо тайванського питання, заявивши, що Вашингтон дотримується принципу “одного Китаю”, позиція США з цього питання формується на основі трьох американсько-китайських комюніке, а також заперечується “незалежний Тайвань”; по-друге, була досягнута домовленість щодо поновлення консультацій з військових питань, перерваних після інциденту з американським літаком-розвідником і його посадкою на території КНР у квітні 2001 р. [31, с. 120-122].

Візит заступника голови КНР Ху Цзіньтао до США відбувся за ініціативою віце-президента США Р. Чейні з 27 квітня по 3 травня 2002 р. Програма візиту передбачала зустрічі з держсекретарем США К. Пауеллом, радником з питань національної безпеки К. Райс, секретарем з питань безпеки Д. Рамсфелдом, членами палати представників і сенату США. Результатом візиту стало: “Досягнення бажаної мети – збільшення контактів, просування взаємопорозуміння, пошук спільного підґрунтя для узгодження суперечностей, розвитку співробітництва” [31, с. 124].

Прагматичним наслідком започаткованих тенденцій у двосторонніх відносинах між США та КНР стало поступове зниження конфронтації у взаєминах між державами, пошук нових точок дотику щодо узгодження позицій сторін з регіональних і глобальних питань міжнародного життя. За твердженням одного з провідних американських політологів Е.Б. Картера: “Стримування Китаю – нежиттєздатний варіант. Ця стратегія може сформувати такий образ Китаю, якого ми хотіли б уникнути. Американський народ і союзники Америки скоріше за все не підтримають ті витрати і зусилля, які будуть витрачені на проведення такої ризикованої і складної стратегії. Навпаки, Сполученим Штатам необхідно використати момент поліпшення відносин з Китаєм і свій вплив для побудови міцного фундаменту американсько-китайських відносин і для надання цим відносинам взаємовигідного характеру в сучасному і майбутньому” [32, с. 131]. Розвиток двосторонніх контактів США і КНР на найвищому рівні, включаючи зустрічі президента Дж. Буша-молодшого. з новим китайським лідером Ху Цзіньтао, які відбулися в квітні 2004 р., візит віце-президента США Р. Чейні до КНР, а також відвідування Пекіна 8-9 липня 2004 р. радником президента з питань

національної безпеки К. Райс, структурували головні пріоритети співробітництва, висвітливши у той же час, збереження істотних суперечностей між сторонами щодо тайванської проблеми. Офіційні джерела КНР характеризують взаємовідносини США і КНР на початку XXI ст. як “сильні та конструктивні”, що забезпечило позитивні тенденції в розвитку Азії [33, с. 8]. Разом з тим, вони окреслюють і коло питань, з яких позиція США розцінюється як втручання у внутрішні справи КНР, зокрема проблема прав людини і свободи віросповідання [33, с. 318]. Але, незважаючи на це, прем'єр КНР Вень Цзябао під час зустрічі з президентом США Дж. Бушем-молодшим 7-10 грудня 2003 р. акцентував увагу на необхідності подальшої активізації двостороннього економічного співробітництва. Він підкреслив: “Китай і США – друзі, а не супротивники. Оглядаючи історію відносин Китаю та США приводить нас до трьох важливих висновків: Китай і Сполучені Штати мають користь від мирного співіснування і програють від конфліктів; взаємний інтерес служить основою двостороннього співробітництва; співробітництво Китаю і США є таким, що забезпечує стабільність в Азійсько-Тихоокеанському регіоні” [33, с. 71].

Отже, зміна засобів відстоювання національних інтересів США на азійському напрямі визначалась впливом внутрішньоекономічних та внутрішньополітичних перетворень у Китаї; зростанням ролі російсько-китайського співробітництва в системі регіональних відносин; стратегічним значенням діалогу США з КНР, роль якого на сучасному етапі є більш дієвою, ніж діалог Вашингтону в сфері забезпечення регіональної стабільності з Токіо чи Москвою. Потрібно також зважати і на те, що до 1949 р. США і Китай були фактично союзними державами; у глобальних масштабах жодна зі сторін не створювала загрози зіткнення з іншою; між сторонами не було прямих територіальних чи акваторіальних конфліктів і суперечок, складних для врегулювання; модернізація економічної структури КНР цілком реально може зумовити і реформування політичної системи Китаю, що усуне політичні перешкоди на шляху розвитку американсько-китайських відносин; у сфері міжнародних відносин без участі Вашингтона та Пекіна неможливо корінним чином врегулювати принципові питання міжнародного життя.

1. Бэтлер А. Контурь мира в первой половине XXI века и чуть далее // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 1. – С. 73-80. 2. Шергін С.О. Геополітична конфігурація регіональних суб'єктів АТР у контексті трансформації міжнародної

системи // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Вип. 9. – Зовнішня політика та дипломатія: історичні традиції, сучасні реалії, перспективи / За заг. ред. Б.І. Гуменюка, Л.С. Тупчієнка, В.Г. Ціватого. – К., 2003. – С. 51-61. **3.** Шергін С.О. Комплексні проблеми інтеграції в АТР: від Пусанського до Ханойського саміту АТЕС // Політика і час. – 2007. – № 6. – С. 24-29. **4.** Величко В. Зовнішня політика Китаю: від “мирного співіснування” до “мирного наступу” // Політика і час. – 2007. – № 2. – С. 49-55. **5.** Вільський А. Куди схиляються шальки терезів // Політика і час. – 2007. – № 2. – С. 55-67. **6.** Марцун Є.В. Китайський фактор. ХХІ ст.: відновлення біполярності чи виклик Пекіна і відповідь Вашингтона // Політика і час. – 2003. – № 10. – С. 59-67. **7.** Хазанов А.М. АТР в ХХІ веке: перспективы и трудности развития // www.rami.ru/publications/gorchakov/hazanov.rtf **8.** Бажанов Е.П. Актуальные проблемы международных отношений. Избранные труды. В 3 томах. – М.: Научная книга, 2002. – Том 2. – 480 с. **9.** Киссинджер Г. В отношении Китая политика сдерживания неэффективна // www.inosmi.ru/translation/220264.html. **10.** Брукс П. Вызов со стороны Китая // www.globalaffairs.ru/articles/3754.html. **11.** Интервью с послом Ричардом Армистеджем, старшим советником губернатора Джорджа У. Буша по внешней политике и обороне // Внешняя политика США и президентские выборы 2000 года / Электронный журнал госдепартамента США “Внешняя политика США”. – Сентябрь 2000. – Том 5. – № 2. – С. 9-13 // www.usinfo.state.gov/journals/itsps/0900/ioppe/ioppe.htm. **12.** Гарнетт Ш.У. Ограниченное партнерство: российско-китайские отношения в меняющейся Азии: Доклад группы по изучению российско-китайских отношений // www.carnegie.ru/ru/pubs/volume/56498.htm. **13.** Карон Т. Иранская дипломатия: Почему Россия и Китай отказываются сотрудничать с США // www.inosmi.ru/translation/226302.html. **14.** Mandelbaum M. Westernizing Russia and China // Foreign affairs. – 1997. – Vol. 76. – № 3. – P. 80-95. **15.** Коэн С. Провал крестового похода: США и трагедия посткоммунистической России / Пер. с англ. – М.: АИРО-XX, 2001. – 303 с. **16.** Арин А.О. Мир без России. – М.: Изд-во “Эксмо”, 2002. – 480 с. **17.** Московское заявление глав государств России и Китая // Проблемы Дальнего Востока. – 2001. – № 5. – С. 12-16. **18.** Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой // Проблемы Дальнего Востока. – 2001. – № 5. – С. 6-11. **19.** Ли Цзинцзе. Россия во внешней политике КНР // Китай на пути модернизации и реформ. 1949-1999. – М.: Восточная литература; РАН, 1999. – С. 580-591. **20.** Иванов И.С. Сосна и бамбук // Дипломатический вестник. – 2003. –

№ 1. – С. 11-14. **21.** Дружелюбный медведь, привлекательный дракон. Потепление в отношениях между Москвой и Пекином вызывает серьезную озабоченность на политическом фронте. Редакционный комментарий “The Wall Street Journal” 23 марта 2006 // www.inosmi.ru/translation/226304.html. **22.** Уткин А.И. Мир после сентября 2001 года. – М.: Русский Национальный Фонд, Издатель А.В. Соловьев, 2002. – 254 с. **23.** Комлева Н.А. Геополитическое сжатие // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 2. – С. 66-75. **24.** Мир вокруг России: 2017. Контурь недалекого будущего / Отв. ред. С.А. Караганов. – М.: Культурная революция, 2007. – 160 с. **25.** Интервью с заместителем председателя комитета по обороне в Государственной Думе РФ Алексеем Арбатовым // www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&thesisDesc&id_thesis=2395. **26.** Khalizad Z.M. Sweet and sour. Recipe for a new China policy // www.rand.org/publications/randreview/issues//rr.winter.00/sweet.htm. **27.** U.S. foreign policy in East Asia and the Pacific: challenges and priorities for the Bush administration: Hearing before the Subcommittee on Asia and the Pacific of the Comm. On International Relations House of Representatives 107 Cong., 1 sess., June 12, 2001. – Washington: GPO, 2001. – 136 p. **28.** Китай: угрозы, риски, вызовы развитию / Под ред. В. Михеева. – М.: Московский Центр Карнеги, 2005. – 647с. **29.** КНР 55 лет: Политика, экономика, культура. – М.: РАН, Институт Дальнего Востока, 2004. – 493 с. **30.** Белая книга “О торговом балансе между Китаем и США” // www.china.org.cn/russian/32943.htm. **31.** China’s foreign affairs. – 2003 ed. – Beijing: World affairs press, 2003. – 326 p. **32.** Картер Э.Б. Превентивная оборона: Новая стратегия безопасности США / Пер. с англ.; Э.Б. Картер, У.Дж. Перри. – М.: Наука, 2003. – 230 с. **33.** China’s foreign affairs / Department of policy planning Ministry of Foreign Affairs People’s Republic of China. – Beijing: World affairs press, 2004. – 585 p.